

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Економічний факультет

Кафедра фінансів і кредиту

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

"Управління державним боргом"

вибіркова

**Освітньо-професійна
програма:**

Спеціальність:

Галузь знань:

Рівень вищої освіти:

Факультет:

Мова навчання:

Розробники:

Фінанси, банківська справа та страхування

072 Фінанси, банківська справа та страхування

07 «Управління і адміністрування»

перший (бакалаврський)

економічний

українська

**Грубляк О.М., доцент кафедри фінансів і кредиту,
к.е.н., доцент**

Профайл викладача:

<https://econom.chnu.edu.ua/kafedry-ekonomichnogo-fakultetu/kafedra-finansiv-i-kredytu/kolektyv-kafedry-finansiv-i-kredytu/grublyak-oksana-myhajlivna>

Контактний тел.:

+380505066560

E-mail:

o.grublyak@chnu.edu.ua

Консультації:

**он-лайн консультації - згідно з графіком
очні консультації – за попередньою домовленістю**

1. Анотація навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна є важливою складовою частиною комплексу дисциплін бакалаврського рівня. Проблемність економічного розвитку, вплив національного капіталу за кордон, недостатність власних фінансових ресурсів для здійснення ринкових перетворень та інвестиційних вкладень, фінансування бюджетного дефіциту, проведення соціально-економічних заходів зумовлюють широке застосування державних запозичень урядом України. Автоматично відбувається зростання залежності національної економіки від внутрішніх та зовнішніх запозичень, фінансової допомоги міжнародних фінансово-кредитних організацій та урядів інших країн. Накопичення значного державного боргу, посилення боргового тиску на державний бюджет та економічний розвиток національної економіки, виникнення боргових криз як наслідок неплатоспроможності країни-боржника призводить до переростання національної кризи в міжнародну. Все це є основою поглибленого вивчення дисципліни «Управління державним боргом», особливо для фахівців з фінансів, банківської справи та страхування. Дисципліна «Управління державним боргом» належить до блоку вибіркових освітніх компонент, запропонованих здобувачам освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

2. Мета навчальної дисципліни: поглибити у здобувачів теоретичні основи та практичні навички з формування державного боргу, обслуговування та управління державним боргом.

3. Пререквізити. Дисципліни, обов'язкові для вивчення здобувачем вищої освіти до початку роботи над курсом «Управління державним боргом», - це «Фінанси», «Податкова система», «Бюджетна система».

4. Результати навчання. Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування») вивчення дисципліни «Управління державним боргом» сприяє поглибленню наступних компетентностей і програмних результатів навчання:

Загальні та фахові компетентності:

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макрота мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;
- здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- знання теоретико-методологічних засад управління державним боргом як системи фінансово-кредитних відносин між суб'єктами управління державним боргом, зокрема: сутність і види державного боргу; інформаційне забезпечення аналізу та оцінки державного боргу; сутність і структуру системи управління державним боргом; організаційні аспекти процесу запозичення коштів на внутрішньому і зовнішньому фінансових ринках; ризики і наслідки державного боргу; сутність та індикатори боргової безпеки; механізми та методи врегулювання боргової кризи;
- здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного управління державним боргом.

Програмні результати навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;
- застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- використовувати інструменти боргового механізму як складової управління фінансово-кредитною системою держави;
- здійснювати аналіз боргового навантаження країни;
- аналізувати взаємозв'язок платіжного балансу і державного боргу;
- здійснювати оцінку боргової безпеки країни;

– оцінювати ризики та прогнозувати наслідки державного боргу.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
денна	IV	VII	3	90	2	15	30	-	-	45	-	залік
заочна	IV	VII	3	90	2	4	6	-	-	80	-	залік

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

3.2. Дідактична карта навчальної дисципліни													
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усьо- го	у тому числі					усьо- го	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи державного боргу													
Тема 1. Теоретичні основи державного кредиту Мета: охарактеризувати сутність, необхідність і роль державного кредиту у формуванні фінансових ресурсів держави, основні форми державного кредиту України та принципи державного кредиту України.	10	2	4	-	-	4	10	1	-	-	-	9	
Тема 2. Теоретичні основи державного боргу України Мета: розглянути суть та класифікацію державного боргу, охарактеризувати . особливості та пріоритети боргової політики України на сучасному етапі розвитку країни.	10	2	4	-	-	4	10	-	1	-	-	9	
Тема 3. Організація державних запозичень на внутрішньому ринку Мета: розкрити суть та принципи застосування інструментарію запозичення державою коштів на	10	2	4	-	-	4	10	1	-	-	-	9	

внутрішньому фінансовому ринку; охарактеризувати суб'єктів ринку державних цінних паперів та їх функції.												
Тема 4. Зовнішні державні запозичення України Мета: вивчити суть, види та особливості залучення коштів урядом на зовнішньому фінансовому ринку, розкрити необхідність, сутність та призначення кредитних рейтингів, особливості надання державних гарантій	10	2	4	-	-	4	10	-	1	-	-	9
Разом за змістовим модулем 1	40	8	16	-	-	16	40	2	2	-	-	36
Змістовий модуль 2. Управління та обслуговування державним боргом												
Тема 5. Механізм управління та обслуговування державного боргу України Мета: охарактеризувати сутність і складові системи обслуговування та управління державним боргом; поняття, основні причини та механізми врегулювання боргової кризи.	13	2	4	-	-	7	13	1	1	-	-	11
Тема 6. Зарубіжний досвід управління державним боргом Мета: охарактеризувати особливості управління державним боргом у країнах з розвинутою ринковою економікою, з трансформаційною економікою, вивчити світовий досвід врегулювання проблем зовнішньої заборгованості.	13	2	4	-	-	7	12	-	1	-	-	11
Тема 7. Теоретико-організаційні основи фінансової безпеки	14	2	4	-	-	8	12	-	1	-	-	11

Мета: розкрити основні фактори, які визначають фінансову безпеку, структурні компоненти фінансової безпеки, охарактеризувати механізм забезпечення фінансової безпеки держави та її складових.												
Тема 8. Підвищення ефективності використання державних запозичень Мета: виявити взаємозв'язок між розміром державного боргу і економічною (валютно-фінансовою) безпекою держави, охарактеризувати процес формування боргової стратегії України у контексті пріоритетних векторів макроекономічного розвитку.	10	1	2	-	-	7	13	1	1	-	-	11
Разом за змістовим модулем 2	50	7	14	-	-	29	50	2	4	-	-	44
Усього годин	90	15	30	-	-	45	90	4	6	-	-	80

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів з дисципліни «Управління державним боргом» спрямована на узагальнення, засвоєння та закріплення знань по кожній темі. Вона включає такі види робіт: опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, підготовку до практичних занять, розгляд питань, які виносились на самостійне вивчення, вирішення практичних ситуацій.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна ф.н.	заочна ф.н.
1	Тема: Теоретичні основи державного кредиту Завдання: 1. Охарактеризуйте функції державного кредиту. 2. З'ясуйте вплив державного кредиту на стан грошового обігу, рівень банківської процентної ставки, на виробництво, на зайнятість населення. 3. Охарактеризуйте основні етапи розвитку кредитних відносин. 4. Розкрийте основні форми державного кредиту України та принципи державного кредиту України. 5. Охарактеризуйте відмінності між державним і банківським кредитом.	4	9
2	Тема: Теоретичні основи державного боргу України	4	9

	Завдання: 1. Охарактеризуйте основні етапи розвитку боргових відносин України. 2. З'ясуйте пріоритети боргової політики України. 3. Охарактеризуйте ефект боргового тягара. 4. Розкрийте основні особливості ефекту витіснення.		
3	Тема: Організація державних запозичень на внутрішньому ринку Завдання: 1. Розгляньте особливості випуску облігацій внутрішньої державної позики для відшкодування сум податку на додану вартість. 2. Охарактеризуйте основні умови випуску та порядок розміщення середньострокових державних облігацій з достроковим погашенням, номінованих в іноземній валюті, короткострокових або середньострокових державних облігацій, номінованих в іноземній валюті. 3. Розгляньте основні умови випуску та порядок розміщення середньострокових та довгострокових державних облігацій з індексованою вартістю. 4. Охарактеризуйте основні умови випуску та порядок розміщення довгострокових амортизаційних державних облігацій.	4	9
4	Тема: Зовнішні державні запозичення України Завдання: 1. З'ясуйте необхідність кредитних рейтингів держави на міжнародному фінансовому ринку. 2. Охарактеризуйте призначення кредитних рейтингів. 3. Охарактеризуйте вплив зовнішнього державного боргу на фінансове становище держави. 4. Охарактеризуйте співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями у сфері кредитних відносин.	4	9
5	Тема: Механізм управління та обслуговування державного боргу України Завдання: 1. Охарактеризуйте необхідність обліку державного боргу та операції з його обслуговування. 2. Охарактеризуйте інституційно-правове забезпечення управління державним боргом. 3. Розкрийте механізми врегулювання боргової кризи. 4. Охарактеризуйте вплив боргової кризи на бюджетну політику України. 5. Охарактеризуйте державну боргову кризу та перспективи її врегулювання у контексті світового досвіду. 6. Охарактеризуйте методи реструктуризації державного боргу та їх використання в Україні.	7	11
6	Тема: Зарубіжний досвід управління державним боргом Завдання: 1. Розкрийте основи політики управління державним боргом Болгарії. 2. Охарактеризуйте порядок управління державним боргом в Угорщині. 3. Охарактеризуйте «Лондонські умови» реструктуризації державних боргів. 4. Охарактеризуйте світовий досвід врегулювання проблем	7	11

	зовнішньої заборгованості. 5. Розкрийте роль МВФ у врегулюванні проблем державної заборгованості.		
7	Тема: Теоретико-організаційні основи фінансової безпеки Завдання: 1. Розкрийте суть правового регламентування економічної та фінансової безпеки в Україні. 2. Охарактеризуйте роль державних фінансових інститутів у забезпеченні фінансової безпеки. 3. Охарактеризуйте механізм та систему забезпечення фінансової безпеки. 4. Охарактеризуйте принципи, методи і функції управління фінансовою безпекою держави. 5. Охарактеризуйте загрози та індикатори бюджетної безпеки держави. 6. Охарактеризуйте напрямки дотримання бюджетної безпеки.	8	11
8	Тема: Підвищення ефективності використання державних запозичень Завдання: 1. Розкрийте необхідність спрямування державного кредиту на забезпечення розвитку національної економіки. 2. Розкрийте суть та класифікацію інвестиційних проектів держави. 3. Проведіть оцінку боргової стійкості та макроекономічної стабільності України. 4. Охарактеризуйте необхідність формування боргової стратегії України у контексті пріоритетних векторів макроекономічного розвитку.	7	11
Усього годин		45	80

6. Методи навчання, форми та методи оцінювання

Методи навчання:

- вербальні методи (лекція, диспут, пояснення, розповідь);
- практичні методи (практичні ситуації);
- наочні методи (демонстрація, ілюстрація);
- робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами;
- самостійна робота над індивідуальним завданням або за програмою навчальної дисципліни;
- дистанційне навчання з використанням відповідних онлайн-платформ.

Методи оцінювання:

- усне опитування;
- письмове опитування;
- тестування;
- презентація результатів виконаних завдань;
- аналітичні звіти;
- розв'язування практичних ситуацій;
- підсумковий контроль – залік.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Дедлайни та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (мінус 1 бал за кожен день порушення дедлайну). Перескладання модулів відбувається з дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний, участь у конференції, студентській олімпіаді тощо).

Академічна доброчесність. Здобувачі повинні самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання. В разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, обов'язковим є посилання на джерела інформації. Списування під час контрольних заходів має наслідком отримання незадовільної оцінки за відповідний вид роботи.

Відвідування занять. Відвідування занять - обов'язкова умова виконання навчального плану дисципліни. За відсутності здобувача на практичному занятті він втрачає можливість отримати бали як результат його оцінювання по конкретній темі. Форми навчання визначені затвердженим графіком освітнього процесу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Критерії оцінювання:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання матеріалу; використання різноманітних (у тому числі іноземною мовою) джерел інформації; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової та вітчизняної практики;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладення матеріалу, використання різноманітних джерел, законодавчих актів, прикладів і фактичного матеріалу тощо; правильність проведення розрахунків; цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Вищими балами оцінюється самостійний обґрунтований погляд здобувача щодо конкретної практичної ситуації або проблеми.

Максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати в процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів здобувач набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (заліку).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	оцінка (бали)	пояснення за розширеною шкалою
відмінно	A (90 – 100)	відмінно
добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
незадовільно	FX (35-49)	незадовільно (з можливістю повторного складання)
	F (1-34)	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

З навчальної дисципліни «Управління державним боргом» проводиться семестровий залік. Здобувач отримує завдання, що містить теоретичні питання з дисципліни та тестові завдання.

У 40 балів, що можливо отримати на заліку, входить: 3 теоретичні питання (по 10 балів), 5 тестів «правильно-неправильно» - по 2 бали (сумарно 10 балів).

10 балів ставиться за повне розкриття теоретичного питання. У випадку неповної відповіді зберігається відсоткове відношення розкриття відповіді та бального оцінювання.

10 балів здобувач отримує за правильні відповіді на тести (по 2 бали за кожне правильно вирішене тестове завдання).

Після підготовки здобувачами конспекту відповіді та розв'язання тестів відбувається його усна відповідь викладачеві. В процесі цього здобувачу можуть бути задані додаткові питання.

Також залік може бути проведений у письмовій формі.

Оцінкою «А» оцінюється повна та аргументована відповідь на теоретичні питання, правильна відповідь на тестові завдання. Відповіді повинні розкривати суть матеріалу, що свідчить про вміння аналізувати матеріал та робити змістовні висновки. Відповідь повинна бути чіткою, логічною і послідовною.

Відповідь оцінюється на «В» за умови такого розкриття теоретичних питань білету та

тестових завдань, які містять неточності, що не суттєво впливають на зміст завдання.

Відповідь оцінюється на «С» за умови повного та правильного розкриття питань білету, але у відповіді недостатньо правильно сформульовано твердження. У той же час тестові завдання вирішені на належному рівні.

Якщо підхід викладення матеріалу правильний, але виявляється недостатнє його розуміння, допускаються окремі неточності, виставляється оцінка «D».

Відповідь оцінюється на «Е» у випадку правильного підходу до викладення теоретичного матеріалу та відповідей на тестові завдання.

В усіх інших випадках відповідь оцінюється на «FX».

Розподіл балів, які отримують здобувачі:

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)								Кількість балів (залік)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
8	8	8	8	8	8	8	4	40	100

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література - основна

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Бюджетний кодекс України: від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
3. Про затвердження Порядку здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом: Постанова від 01.08.12 р. № 815. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2012-%D0%BF#Text>.
4. Про затвердження Порядку та умов надання у 2012 році державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання, залученими для реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних... : Постанова від 22.08.12 р. № 782 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/782-2012-%D0%BF#Text>.
5. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2021 - 2024 роки : Постанова від 9.12.21 р. № 1291. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2021-%D0%BF#Text>.
6. Про запровадження інституту первинних дилерів на ринку державних цінних паперів: від 14 квітня 2009 р. № 363. Кабінет Міністрів України, Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2009-%D0%BF#Text>.
7. Про здійснення державних зовнішніх запозичень у 2022 році шляхом залучення кредиту від Уряду Італійської Республіки в особі Міністра економіки та фінансів Італійської Республіки: від 12 липня 2022 р. № 791. Кабінет Міністрів України, Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791-2022-%D0%BF#Text>.
8. Про здійснення державних зовнішніх запозичень у 2022 році шляхом залучення кредиту від Французького агентства розвитку: від 24 березня 2022 р. № 358. Кабінет Міністрів України, Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/358-2022-%D0%BF#Text>.
9. Про здійснення державних зовнішніх запозичень у 2022 році шляхом залучення кредиту від Японського агентства міжнародного співробітництва: від 7 травня 2022 р. № 547. Кабінет Міністрів України, Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547-2022-%D0%BF#Text>.
10. Про розміщення (емісію) облігацій внутрішніх державних позик: від 31 січня 2001 р. № 80. Кабінет Міністрів України, Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-2001-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень: від 16 лютого 2011 р. № 110. Кабінет Міністрів України, Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF#Text>.
12. Про схвалення Концепції розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів України

- на 2009-2013 роки: від 25 березня 2009 р. № 316-р. Кабінет Міністрів України, Розпорядження. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-2009-%D1%80#Text>.
13. Порядок відбору та функціонування первинних дилерів: від 10 червня 2009 р. № 757. Міністерство фінансів України, Наказ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0596-09#Text>.
 14. Про склад комісії з відбору та оцінки функціонування первинних дилерів і примірного договору про співпрацю на ринку державних цінних паперів: від 21 липня 2009 р. № 918. Міністерство фінансів України, Наказ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0918201-09#Text>.
 15. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980.
 16. Про бюджетну класифікацію: від 14 січня 2011 р. № 11. Міністерство фінансів України, Наказ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>.
 17. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку визначення вартості продажу казначейських зобов'язань «Військові» серії В та форми бланка сертифіката казначейського зобов'язання «Військові» серії В» від 17.04.2014 р. № 415. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0450-14>.
 18. Алексєєв І.В. Бюджетна система: К.: Хай-Тек Прес, 2008. 376с.
 19. Артус М.М. Бюджетна система України: навч. посіб. К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2005. 219с.
 20. Булгакова С.О. Бюджетна система України: навч. посіб. К.: КНТЕУ, 2002. 288с.
 21. Василик О.Д. Бюджетна система України: підруч. К.: ЦНЛ, 2004. 544с.
 22. Грубляк О.М. Управління державним боргом Республіки Польща. *Науковий вісник БДФА. Серія: Економічні науки*. Чернівці : Технодрук, 2009. Вип. 3. С. 104-108.
 23. Грубляк О. М., Карвацький М. В., Лисенко Ж. П., Юрій Е. О. Фінансова безпека держави: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2019. 201 с.
 24. Грубляк О.М., Холявко Н.І., Жаворонок А.В. Оцінка ефективності управління дефіцитом державного бюджету України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 3 (23). С. 130-141. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-3\(23\)-130-141](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-3(23)-130-141).
 25. Грубляк О.М., Жаворонок А.В., Холявко Н.І. Оцінка рівня боргової безпеки як складової фінансової безпеки держави. *Інфраструктура ринку*. 2020. №50. С. 240-248. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure50-40>.
 26. Грубляк О.М. Аналіз ефективності політики управління державним боргом за 2014 – 2019 роки. *Світ фінансів*. Т.: ТНЕУ, 2020. №3 (64). <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1342>.
 27. Карлін М.І. Бюджетна система України: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 428с.
 28. Опарін В.М. Бюджетна система: навч.метод.посіб. К.: КНЕУ, 2002. 333с.
 29. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Знання Прес, 2002. 495с.
 30. Сафонова А. Д. Бюджетний менеджмент : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2001. 186 с.
 31. Ушакова Н.М. Управління державним боргом: інтегрований навчально-атестаційний комплекс. К.: НВП «АВТ лтд», 2004. 368 с.
 32. Управління державним боргом: навч. посіб. / за заг. ред. Прутської О.О. К.: Центр учбової літератури, 2010. 216 с.
 33. Управління державним бюджетом України: підручник / колектив авторів: Ярошенко Ф.О., Єфименко Т.І., Буряк П.Ю., Бугіль С.Я. та ін.; заг. редакція М. Я. Азарова. К. : Міністерство фінансів України, 2010. 816 с.
 34. Федосов В. Бюджетний менеджмент: підручник. К. : КНЕУ, 2004. 863 с.
 35. Shkarlet S., Dubyna M., Hrubliak O. & Zhavoronok A. Theoretical and applied provisions of the research of the state budget deficit in the countries of Central and Eastern Europe. *Administrative Management Public*. 2019. (32), pp. 120-138. DOI: <https://doi.org/10.24818/amp/2019.32-09>

8. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань бюджету. URL: <http://www.budget.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Рахункової палати України. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://minrd.gov.ua/>.
10. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>
11. Офіційний сайт Інституту світової економіки і міжнародних відносин. URL: <http://www.iweir.org.ua/>.
12. Офіційний сайт Представництва Міжнародного валютного фонду в Україні. URL: <http://www.imf.org/external/country/ukr/rr/ukr/index.htm>
13. Офіційний сайт Світового банку в Україні. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.